

8. Politickogeografické poměry Latinské Ameriky

(Poznámka: kapitola nebyla dosud převedena do podoby souvislého textu)

Nezávislé státy a závislá území

35 nezávislých států

19 závislých území:

16 obydlených

3 neobydlená (Navassa, Clipperton, Jižní Georgie a Jižní Sandwichovy ostrovy)

velikostí, počtem obyvatel a ekonomickou úrovní velmi nevyrovnaná struktura

Státní forma

Většina států je unitárních, federace jsou: Kanada, USA, Mexiko, Brazílie, Argentina, Venezuela, Sv. Kryštof a Nevis

Převažuje stabilnější územní princip, výraznější separatizmus jen v Kanadě (Quebec / Québec)

Státní forma

Většina států jsou republiky (převažuje „americký“ model prezidentských republik)

vedle nich 10 monarchií (všechny jsou parlamentní monarchie v personální unii s Británií, na Jamajce silné pro-republikánské tendence)

Na počátku byla ... politická nestabilita

Historicky časté spory mezi státy, vojenské převraty, diktatury ... důvody:

Geografická nejednotnost území (Chile, Uruguay – nárazníkový stát mezi Brazílií a Argentinou (1828), Bolívie)

Nejasné hranice (většinou v nezalidněných oblastech – koncentrace obyvatel na pobřeží a v okolí měst, někdy hranice v neprobádaných končinách)

Chybějící národní identita (potomci Evropanů podle zemí původu, autochtonní obyvatelstvo)

Chybějící demokratické tradice: nepočetná elita, vlastníci přírodních zdrojů, často reálná ekonomická moc v rukou velkostatkářů (podpora armády)

Vláda vojáků – společné znaky

Ve 30. letech a v 70.–80. letech 20. století ve většině států vojenské diktatury

Nacionalismus, snaha „sjednotit národ“

Kolonizace vnitrozemí, důraz na stavbu komunikací

Snaha vybudovat vlastní těžký průmysl a energetiku (posílení soběstačnosti – i s využitím cizího kapitálu)

Represe proti politické opozici (guerilly) a potenciální opozici (inteligence, zejména studenti)

Příklady – Chile

1973 vojenský převrat

Marxistický prezident Aliende zabit

Diktátor Augusto José Ramón Pinochet Ugarte (* 1915) – vládne až do roku 1988

Nejméně 3 000 zavražděných (eskadry smrti)

Uvěznění politických odpůrců (250 tis. lidí)

Rozpuštění parlamentu, zákaz politických stran

Politici uprchlíci

Radikální ozdravení ekonomiky, v 80. letech ale opět obtíže

1990 ... klidný přechod k demokracii

Osvojování prostoru ...

Stavba strategických sídel, také hlavních měst (Brasília – úspěšné, Viedma (1973 v Argentině) – neúspěšné)

Kolonizace a dopravní zpřístupnění – Amazonie (státní podpora imigrace, rozvoj měst – např. Manaus, těžby, stavby přehrad ...)

Vojenské konflikty

Paraguayská válka mezi Paraguay a všemi sousedy (1864–1870)

Před ní vládla zemi rodina Lópezů – izolace od okolí, snaha o soběstačnost, úplné ovládnutí obyvatelstva

24. 5. 1866 bitva u Tuyutí „jihoamerické Waterloo“ – nejkrvavější bitva v historii Jižní Ameriky (7 000 mrtvých, 10 000 raněných)

Paraguay poražena, ztráta 2/3 území

Fanatická oddanost diktátorovi – na straně Paraguay nepředstavitelné ztráty: před válkou 525 tis. obyvatel, po válce jen 221 tis. (z toho 28 tis. mužů, většina obětí zemřela na cholera)

Úplná ekonomická destrukce země

Vojenské konflikty

Tichoocéánská válka mezi Chile a Bolívií Peru o poušť Atacama (naleziště surovin, hlavně guana) – 1884 Bolívie ztratila přístup k moři

Válka o Grand Chaco mezi Bolívií a Paraguayí 1932–1935 (2/3 sporného území získala Paraguay)

Vojenské konflikty

Falklandská válka mezi Argentinou a Británií o Falklandy, 1982

... ty 500 km od arg. pobřeží, historicky nárokován jak Argentinou, tak Británií, strategicky důležité

Zásobování lodí obeplovajících J. Ameriku (v Port Stanley bývalo skladiště uhlí pro parní lodě)

Předpokládané zásoby ropy, rybolov

Příčina: vnitropolitická krize v Argentině (sociální nepokoje, porušování lidských práv – mizení intelektuálů a studentů, protesty „Madres de Plaza de Mayo“)

Na 1000 obětí (700 Argentinců)

Aktuální spory

Chile–Argentina (hranice dohodnuta až v roce 1902, na jihu spory o pobřežní moře, potenciálně problematické i migrace Chileanů do Patagonie (přes 10 % tamních obyvatel) – Argentinci proto podporují přesídlování obyvatel na jih (daňové zvýhodnění, nižší ceny energie, budování infrastruktury)

Ekvádor–Peru (1942 po válce východní část státu připojena k Peru)

Nikaragua–Kolumbie (ostrovy sv. Ondřeje (San Andrés), ovládá Kolumbie, pozůstatek Velké Kolumbie – 700 km od jejího pobřeží, strategicky významné – vojenské posádky, bezcelní zóna, turistika, tranzit)

Aktuální spory

Venezuela–Guyana

Od vyhlášení nezávislosti (1830) požaduje 60 % území Guyany, občas se spor obnovuje

Levicové autoritativní režimy

Mezi 1. sv. válkou a rokem 1933 intervence USA ve Střední Americe a Karibiku (Honduras, Nikaragua, Dominikánská republika, Haiti, Kuba, Kostarika)

Často v návaznosti nebo s podporou USA diktátorské režimy
Několik revolucí – dlouhodobě úspěšné jen na Kubě

Kuba

Do roku 1898 španělská kolonie, pak invaze USA, nezávislost 1902
Politicky i ekonomicky připoutána k USA (vojenské základny, export cukru, turistika, zábava – počátek v době prohibice); zkorumpovaná a nekompetentní politická elita
1959 revoluce – Fidel Castro, původně národně demokratické ideály, USA se postavily ostře proti (znárodnění jejich majetku), pragmatický obrat k SSSR a přijetí marxismu

Kuba

Cizincům a velkostatkářům odebrána půda – stání vlastnictví, část rozdělena
Hospodářská blokáda ze strany USA
Zlepšení životních podmínek na venkově
Sociální jistoty, investice do vzdělání
Po vzoru SSSR plánované hospodářství, rozvoj průmyslu, zůstala ale zachována závislost na produkci cukru (kvůli sklizni dokonce zrušeny Vánoce)
Vývoz cukru do východního bloku – za ceny 10krát převyšující světový průměr (forma pomoci)
Po rozpadu východního bloku „odložený“ tvrdý dopad ekonomické blokády ze strany USA

Nikaragua

20. století – prezidentská dynastie Somozů
Přímá účast této rodiny na korupci, kriminálních aktivitách, porušování lidských práv
1972: katastrofální zemětřesení, poškozeno 90 % hlavního města, humanitární pomoc z celého světa rozkradena a použita k obohacení rodiny
Opozice proti Somozům sdružila levici, inteligenci, buržoazii i církve – lidové povstání
1979 Somoza opouští zemi, exil v USA (1980 zavražděn v Paraguay)
Moci v zemi se ujímají povstalci, pomoc Kuby a převaha levicové složky rezistence (sandinisté) – Daniel Ortega
Opozice nebyla zakázána, ale její aktivity byly omezeny, ozbrojený odpor tzv. *contras* podporovaných USA
Ekonomický neúspěch režimu
1990 – Sandinisté prohrávají volby

Grenada

„ostrov koření“ – 2. největší produkce muškátového ořechu (vulkanické půdy)
1979 státní převrat (Maurice Bishop), pomoc Kuby (stavba letiště)
1983 Bishop zabit, k moci se dostávají radikální marxisté
Koalice východokaribských států „žádá o pomoc“ USA, intervenční jednotky obsazují ostrov za 3 dny

Zločinnost, vliv na politiku

Ekonomicky silné mafie napojené na výrobu a pašování narkotik
Spekuluje se o míře jejich vlivu na politickou sféru

Koka

Známá a používaná už v předkolubovských dobách
Ve stejné podobě se udrželo dodnes: žvýkání snižuje pocit hladu, únavy, chladu a projevů výškové nemoci (uživatelé – *coqueros* – mísí listy s vápnem nebo popelem, asi 15 mil. konzumentů, hl. Indiáni)
Těž vývar – čaj (*mate de coca*) – nemá intoxikační účinky, v některých zemích v běžné distribuci

(Bolívie)

Prostředek lidového léčení (bolesti hlavy, podráždění žaludku, cukrovka)

keř, podobné nároky na prostředí jako káva

Teplé podnebí (nesnese teploty pod 5°C), dostatek srážek po celý rok (nesnese dlouhé období sucha), nesmí být na přímém slunci (pěstuje se ve stínu vysokých stromů), nevyčerpává půdu, proto je dostatečná úroda po dobu 20–40 let, v příznivých podmínkách až 4krát ročně, odolné proti škůdcům

Kokain

Listy koky se melou a lisují na kokainovou pastu (obsah kokainu 40 %)

Pasta se zpracovává v laboratořích (hl. v Kolumbii) na čistý kokain (90%)

Z 1 ha koky se sklídí 1 tuna listů – z ní 5 kg pasty – z ní asi 0,4 kg kokainu (cena pro koncového uživatele 0,6–1,2 mil. Kč – srovnajte s bramborami (25 t/ha))

Výroba a distribuce kokainu

Po roce 1980 roste spotřeba v Evropě a USA

Historicky „droga bohatých“ – v 19. století např. Freud doporučoval kokain jako lék na deprese, častá droga v uměleckém prostředí

Poč. 20. století – distribuci přebírá organizovaný zločin, 1922 USA zakazují dovoz

Dnes: 90 % výroby nelegální

95 % produkce: Peru, Bolívie, Kolumbie (zbytek: Brazílie, Paraguay, Ekvádor)

Distribuce a většina výroby: většinou přes Kolumbii (kolumbijský drogový kartel)

Důsledky – Bolívie

Chudí rolníci opouštějí pěstování tradičních kultur (3–4krát větší zisk)

Nelegální výroba se zvyšuje (rozlohy zničených polí menší, než rozlohy nově zasázených)

Asi 70 % HDP je svázáno s kokou, 1/6 – 1/3 veškerého obyvatelstva je bezprostředně svázaná s „kokainovou ekonomikou“

Hlavní produkční oblast: Chapare – v něm dlouhou dobu pěstování ilegální, dnes limitované (ukázka částečně úspěšné eradikace koky) ... a Yungas (přesahuje do Peru) – tam pěstování dlouhodobě legální

Prezident Evo Morales reprezentuje pěstitele koky, v opozici proti ničení plantáží

Důsledky – Peru

Hlavní produkční oblast – okolí města Tingo Maria a povodí řeky Huallaga

Rozšíření po roce 1970 (pád cen kávy, investice kolumbijského kartelu)

Koka bezprostředně zaměstnává ¼ mil. lidí

80. léta: bezprostředně svázáno s maiostickými povstalci (Sendero Luminoso) – 50–80 % prostředků získávali právě z koky (po zatčení jejich vůdce aktivity utlumeny)

Ničení plantáží kontraproduktivní – růst chudoby, ekologické škody (pro ničení plantáží používány herbicidy dodávané USA)

Kolumbie

Kolumbijský kartel s centrem v Medellínu ovládá mezinárodní trh (na kokain se přeorientoval, původně marihuana)

Veliký vliv na státní instituce – armáda, policie, politici; ovládají část médií

Legalizace zisků v síti drahých hotelů, nočních klubů, heren

Kolumbie

Snahy státu o kontrolu jsou neúspěšné (korupce – Pablo Escobar řídil kartel přímo z vězení)

Produkce koky je menší (klima – zejména pro rostliny nevhodné období sucha), mají ale monopol na dovoz pasty z Bolívie a Peru (malá letadla) a na výrobu kokainu (laboratoře ukryté v pralese)

Kontrolují cenu na světovém trhu, distribuce: USA – přes Mexiko a Karibik na Floridu, Evropa – přes Afriku a Brazílii, doprava: asi 3 500 letadel a 18 000 malých lodí

Dnešní politické poměry

Dominantní mocenské postavení USA
problémový stát: Kuba (a Venezuela ?)

Sever: stabilní demokracie

Střed a jih: méně stabilní demokracie

Latentní poziční hraniční spory

Problém domorodců

Odlíšné přístupy:

USA, Kanada:

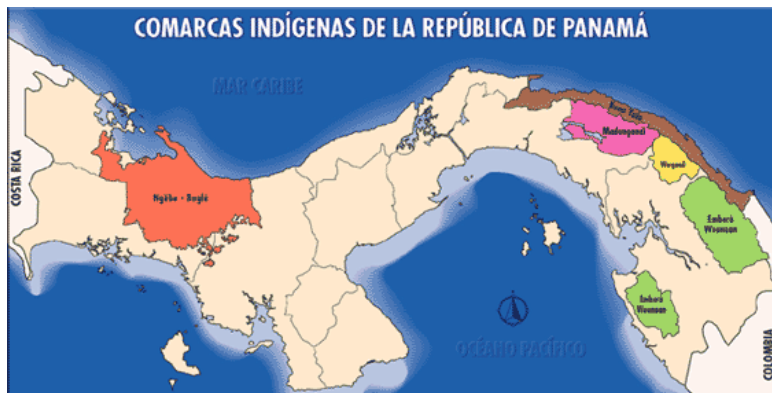
existují indiánské rezervace

jednotlivé oficiálně uznané indiánské kmeny mají samosprávu a některé znaky suverenity (problém heren a zákonodárství na území rezervací)

V Kanadě rezervace menší a početnější, prosazuje se vytváření politicky autonomních indiánských územních celků: 1999 teritorium Nunavut, 2000 Nisga'a v Britské Kolumbii...

Problém domorodců

Odlíšné přístupy: někde politická autonomie (Nikaragua, Panama)

Jinde plná integrace do státních struktur.